

Byamännen i Risudden klara till drabbning

Risudden (NSD) En grådisig novemberdag i Risudden — ränsbyn vid Torneälven, där ett 50-tal hemmansägare försöker försörja sig på jordbruk, gränshandel och laxfiske. Jordbruket behöver rationaliseras och den omdaningen är i gång. Gränshandeln är just nu förlamad genom förfallstiden på älven. Byns jordägare startade 1949 en process mot kronan om laxfiskerätten och nu väntar byamännen otåligt på den stora drabbningen.

Risuddens byalag — eller rättare sagt Vitsanieria, som byn bette tills järnvägen kom — står ensamma i en strid som gäller hela nedre delen av Tornedalen. Förlorar det målet om fiskerätten får de själva betala kalaset. Vinner de kommer vinsten alla strandägare på den svenska sidan tillgodo. Direkt engagerade i fiskerättsvisten står utskällda kvartetten, bysällderman Mattias Löndgren, hemmansägare Georg Sammeli, köpman Väinö Aho och målare Sigurd Højvall.

— Naturligtvis blir det inte bara rosor när man arbetar med sådana här saker, medger köpman Aho. I synnerhet när det går så långt som i det här fallet. Senast tog kronan fiskerätten av oss 1927 och sen dess har laxfisket arrenderats bort till byamännen. Hela stranden genom byn — 6 km — är gemensam bysagendom, men trots att kronan inte äger någon mark i närheten av byn gör den anspråk på fiskerätten.

Nyligen har vi avslutat försäljning av byns del av vattenkraften i älven och därifrån ingår fisket som en väsentlig del. Vattenförsäljningen blev också föremål för lite blandade uppfattningar bland byamännen och därför har vi blivit ganska utskällda, säger han.

★ DYRBAR HISTORIA

Den här processen som ännu inte kommit i gång har blivit en dyrbar historia och vi har fått gå till banken för att låna pengar. Så snart vi gjort en utredning har kronan gjort en själv och det förklarar varför det tagit så lång tid. Vattenkraften sålde vi till Båttforsens AB för 65.000 kr per fallmeter och till den här striden har det snart gått åt en fallmeter. Klarar vi oss, ja då får alla andra markägare chans att ta upp striden med kronan — förlorar vi då har dom nog inte heller någon chans, tror han.

— Vi bildade fiskeriförening 1927 med jordägare från tre byar och sen sen dess måste vi byra fiskerätten av kronan mot att lämna en femtedel av fisken i arrende, berättar hemmansägare Georg Sammeli. Ett tag var här tio kolkrag i gång, men i sommar var där bara sex lag. Fisket är ganska ojämt, men ibland blossar det upp riktigt bra.

På kartorna över byn är riksgränsen dragen ut i mitten av älven på varje sida av byn. Strandägarnas mark är däremot inte skiftad ut i vattnet, utan där finns undantag som säger att allt vatten och grund i älven är bysamfällighet. Att fisket verkligen haft stor betydelse för byamännen även i forna tider framgår bl. a. av mantalsuppdelningen. De

bönder som bott nära älven och haft fisket till binäring har arealmässigt små hemman mot mantal, medan de hemman som ligger längre från älven har stor areal för samma mantalsbeteckning.

★ VI MASTE VINNA!

— Nu har papperen legat klara i ett helt år utan att det hänt något och nu väntar vi verkligen på att målet skall rulla i gång. Vi har visserligen garderat oss med att ställa krav tio år bakåt från stämningstidpunkten för 13 år sedan, men vi börjar ändå undra varför ingenting sker. Vinner vi så blir det lite slantar för byamännen, och förlorar vi ja, det har vi knappast råd med. Vi måste helt enkelt vinna det här målet. När kronan inte ens har mark i närhe-

ten av byn är det orimligt att tänka sig att de ska låga älven.

Det här är säkerligen »sista striden» om laxen i Torneälven och även om det känns lite obehagligt att vara »kärningen mot strömmen» så är det ganska spännande också, medger han.

Oberörd av dessa problem flyter Torneälven vidare sin lugna gång och isstyckena seglar trögt ner mot Vitsanemifallet — det som byn gett byn närmare en miljon i vattenfalls-pengar. Ännu dröjer det någon vecka innan finländarna på andra sidan älven kan komma över för att skrapa området och ta till för laxfiskarna i Risudden betala en femtedel av laxfångsten till kronan ännu något år — om de vill eller ej.

Där ligger byns laxfiske och det är detta vi processar om, säger köpman Väinö Aho, som vi träffade vid Risuddens järnvägsstation. Processen gäller hela Torneälven, fastän det blir vår by som får ta risken.

Största processen i Tornedalen har hämtat fakta från 1100-talet

Risudden (NSD) Vem äger laxfiskerätten i Torneälven? Det har svensk rättsexpertis grubblat intensivt på och forskat i de senaste 13 åren. Deras forskarmödor följs med särskilt intresse av bl. a. Risuddens byalag, som under

samma tid lagt ut 60—70.000 kr. i utredningskostnader för att få problemet så grundligt belyst som möjligt. Den långa förberedningen är slut och nu väntar parterna — Risuddens byalag och kronan — på att ärendet skall komma upp till rättslig prövning.

SVALAN

i alla tider
alla tiders klocka

Moderna herr- o. damarmbandsur
Rikspris från inkl. oms. 132:—
Hos alla välsorterade armakare

Detta är huvudingredningarna i den mest omfattande process som någonsin hållits i Tornedalen och som kommer att syssla med historiska fakta ända från 1100-talet. Tre veckor beräknas gå åt enbart till sakframtällningen och för att klara denna mammuträttegång måste särskild rättsordförande utses. Det är nu ett år sen handlingarna låg klara, men ännu har förhandlingsdagarna inte bestämts. Någon ordförande hade inte utsetts och eftersom både ordförande som ombud behöver minst en månad för att läsa

in målet, kan någon förhandling inte bli aktuell förrän till våren. Lite fakta om utredningen: Över 2.000 sidor handlingar har hittills producerats av utredarna och säkerligen kommer den mängden att fördubblas innan målet är slutgiltigt avgjort. Båda parter är överens på en punkt — nämligen att målet skall överklagas till Högsta domstolen — oavsett vilket beslut underätterna än kommer fram till.

Målet har nämligen principiell betydelse och kan bli avgörande för alla strandägare vid Torneälvens svenska sida — i vart fall för den nedre delen av älven.

Det gäller alltså miljonvärden — många miljoner. I nuläget en okapitaliserad tillgång, där värdet är beroende av hur mycket lax som vandrar uppför älven och hur lätt den laxen låter sig fångas. Direkt kapitaliserad i så fall att älvens energimängd skall tas till vara genom kraftverksutbyggnader.

— Eftersom parterna är eniga om att målet skall gå till Högsta domstolen har vi velat ha alla tänkbars utredningar klara innan förhandlingarna börjar. På det sättet blir det ingen onödig väntetid i överdomstolarna. Minst ett par år kommer det ändå att ta innan sista ordet är sagt om laxfiskerätten i Torneälvens nedre del, säger häradshövding Eric Odevall, Torne domsaga.

Byamännens ombud advokat Theodor Lundberg, Luleå:

— Det har alltid varit hårda tag om laxfiskerätten i Torneälven. Det framgår av det gynn timerligen intressanta utredningsmaterial som plockats fram för det här målet. Det skriftliga bevismaterialet daterar sig ända från 1100-talet och har säkerligen stort intresse även ur rent allmän forsknings synpunkt.

Ar 1791 kom det så kallade 100-årsarrendet till för att lugna ner befolkningen — ett smart schackdrag av skickliga kronombud, som också lyckades — men även därefter har stridigheter förekommit. För närvarande disponerar kronan fiskerätten och det är den rätten markägarna vill ändra på. Med all säkerhet blir detta den sista striden om Torneälvens laxfiske. Följer kronan det här målet betyder det att en hel rad liknande tvister kommer som ett brev på posten. Det handlar alltså om miljoner och även för Risuddens del är det stora värden som står på spel, säger han.

— Nu har vi väntat på uppgörelsen i 13 år och det har kostat byn mycket pengar med alla utredningar, säger hemmansägare Georg Sammel. Nu kräven vi att processen startar.

Laxmiljoner

Lax och miljoner. Rätten till många laxar och många miljoner är frågan i en mammuträttegång som kommer till våren vid Torneå domsaga. Sedan ett år ligger över 2.000 sidor fakta om Torneälvens fiske och väntar på lagtolkarna, men rättegången väntas bli så krävande att särskild ordförande måste utses. Risuddens byalag stämde kronan 1949 för att få igen den rätt som de 50 hemmansägarna i byn anser sig böra ha. I 13 år har frågan utretts, men så har man gått tillbaka historiskt ända till 1100-talet för att forska efter hävdvunnen rätt och fakta om gränsälvens laxfiske.

— Se sidan 8 —

VITSANIEMI...

(Forts. från sid. 1)

Ideligen försökte man provocera fram en stämningssökkan utan att det lyckades. Polisen gjorde visserligen täta besök i byn och nekade byborna att fiska, men trots att man systematiskt överträdde förbudet, hände egentligen ingenting.

Inte förrän år 1949 då Vitsaniemi byamän själva stämde kronan och den väldiga rättegången började rullas upp. Den har efter hand växt till en av de största i svensk rättshistoria — och just den historiska utvecklingen har också spelat en mycket stor roll i den här rättegången.

TVÅ DOMAR —
TVÅ SEGRAR

Byamännen har som bekant vunnit målet både i häradsrätten och hovrätten, som inte bara fastställde underrättens dom utan faktiskt gick ett steg längre. Hovrätten fann nämligen i sin dom den 9 juli 1965 att kronan skulle återbetala även de under 1938—1948 uppburna arrendeavgifterna, drygt 30.000 kr. Vidare åtdömdes kronan att ersätta byamännen för kostnaderna i häradsrätten med 146.546,92, hovrättskostnaderna 92.268,73 och ersättning med 5.694 kr för förlorat fiske.

Det blev således en klar framgång i hovrätten och byamännen hade mycket väl nöjt sig med den domen. Men kronan fullföljde målet till Högsta domstolen, som nu definitivt avgör Vitsaniemimålet och vem som har bättre rätt till laxfisket, kronan eller byamännen.

INSAMLINGAR
OCH BANKLÅN

I Vitsaniemi räknar man nu med att enbart omkostnaderna för lätteprocessen är uppe i 500.000—600.000 kr, och ändå har man inte räknat med de egna utgifterna för resor, förlorad arbetsförtjänst etc. utan bara med processuella kostnader.

Det har naturligtvis tärt hårt på tillgångarna, det uppges t.o.m. att flera skulle bli ruinerade och få lämna alla sina tillgångar, om Vitsaniemi förlorar det här målet. Så allvarligt är det kanske inte, säger byamännen, men man stieker heller inte under stol med att en förlust skulle innebära en kolossal ekonomisk belastning.

— Vi har skrapat ihop all vad vi har och mera till flera insamlingar har också gjorts, och ändå har vi fått ta banklån för att täcka de stora kostnaderna, säger byamännen i Vitsaniemi. Det finns ett 50-tal andelsägare i ett 20-tal hemman och en del äger upp till 10 procent och har alltså fått göra stora utlägg till rättegångskostnaderna.

Men vi har helt enkelt varit piskade att fullfölja målet, om vi gett efter skulle ju fiskerätten ha gått förlorad för all framtid, och

nu kan vi bara hoppas på det bästa. Det är den kommentar man ger i Vitsaniemi idag, då det stora målet äntligen är framme vid sitt definitiva avgörande.

ADVOKATEN:

Inget nytt material av betydelse Domen giltig för hela Tornedalen

— Det är inget nytt material av väsentlig betydelse som presenterats i Högsta domstolen utan i stort sett bara en förnyad genomgång av det gamla materialet. Samtidigt har naturligtvis en ännu noggrannare granskning skett från byamännens sida och väl — förmodar jag — även av motparten, framhåller advokat Theodor Lundberg, Luleå, som nu i 18 år arbetat med det stora Vitsaniemålet för byamännens räkning. Utgången av processen får ju som bekant synnerligen stor betydelse

För Vitsaniemi innebär en framgång i Högsta domstolen först och främst att man får äganderätten till fisket inom sitt eget vatten, skifteslagets vattenområde i Torneälven. Vidare medför det ju också — om HD fastställer hovrättens dom — rätt till skadestånd i den omfattning som byamännen

krävt samt naturligtvis ersättning för rättegångskostnaderna, som kommit upp till svindlande summor efter 18 års processande. — Skadestånden är inte preciserade till sin storleksordning utan vi har endast fört en principaltan, som går ut på att Vitsaniemi bya-
(Forts. å sid. 2)

för alla byar vid gränsälven, även byamännen på den finska sidan väntar med spänning på HD-domen, och de fyra nedersta byarna i svenska Tornedalen har redan utarbetat sina skadeståndsanspråk med anlitande av advokat Lundberg. — Om Vitsaniemi byamän går iland med det här, så bör det ha en mycket stor effekt för övriga byar, främst i nedre delarna av Torneälven, säger advokaten.

(Forts. från sid. 1)

män skall vara berättigade till skadestånd, förklarar advokat Lundberg. Vi har krävt skadestånd först och främst från 1949, det år då stämningen gavs in, och framåt och vidare även skadestånd 10 år bakåt från stämningens datum. Domen får naturligtvis en mycket stor betydelse även för övriga byar, eftersom förhållandena i stort sett är ganska likartade. Det är klart att det kan finnas varianter, men i princip måste en seger för Vitsaniemi medföra — om inte några specialregler gäller för byn — laxfiske rätt för byamännen inom det vattenområde som hör under byns skifteslag.

— Det var ju år 1786 som Johan tog fisket av byamännen, nu gäller det alltså om man skall få det tillbaka efter 180 år, sammanfattar advokat Theodor Lundberg.

Domen

Vitsaniemi byamän vaknade torsdagen den 26 oktober 1967 till en mardrömsdag. De hade satsat allt på att vinna målet och efter seger i tingsrätt och hovrätt var de inte så värst oroliga över högsta domstolens utslag denna dag.

Vitsaniemimålet är avgjort. Målet är ett av de mest omfattande i svensk rättshistoria och har pågått sedan 1949. HD meddelar idag att staten har bättre rätt till laxfiske än byamännen.

När oktoberdimman lättar och älven blir synlig kommer chocken för de drivande byamännen.

Det känns tungt och det hjälper föga att senare läsa Haparandabladets artikel, nedan, om den oenighet som föregått HD:s dom där två justitieråd velat ge byamännen bättre rätt till laxfisket.

Vitsaniemi-reservanterna:

Frigjord fiskerätt från strandrätt betydde inte att fisket förlorades, säger de.

Den springande punkten i Vitsaniemimålet har ju varit vem som egentligen ägde fisket före 1786 års utarrendering, i andra hand har det gällt att ta ställning till om fiskerätten överförts efter den tiden. Högsta domstolens majoritet har funnit att fiskerätten tillhört kronan-grundat framför allt på tolkningen av fiskeristadgan och de uttalanden som gjorts senare-och att rätten inte påverkats av 1869 års avvitring.

Reservanterna i HD, justitieråden X och Y, delar den sistnämnda uppfattningen men har å andra sidan kommit till den slutsatsen att laxfisket i Torneälven från den svenska kolonisationens igångsättande på 1300-talet och medeltiden igenom tillkom enskilda på skattemannarätt och alltså inte hörde till kronan. Det är också intressant att studera i reservanternas utförliga votum motiveringarna för en starkt avvikande mening om innebörden av fisketaxan och sambandet mellan strandägarrätt och rätt till laxfiske. - Att fiskerätten måhända i allmänhet frigjordes från strandägarrätten bör ej i sig föranleda slutsatsen, att fisket därmed ej längre skulle ha omfattats av enskild äganderätt, framhåller reservanterna. De har också tolkat fiskeristadgan på ett annat sätt och med sin utgångspunkt att fisket tillhört byamännen - inte kunnat finna att rätten senare överförts till kronan.

- I den mån fiskerätten ej utövades av strandrättsinnehavaren, synes den ha innehafts av bönder i angränsande delar av byn, bönder i närliggande byar eller i vart fall huvusakligen personer som tillhörde Tornedalens allmoge. Denna bild avtecknar sig när urkundsmaterialet i början av nya tiden skänker en bättre insyn i förhållandena, och av allt att döma var bilden densamma under medeltiden. Angående fiskerättens medeltida anknytning om ej till respektive strandägare så dock i princip till den jordbrukande allmogen som sådan synes med andra ord icke behöva råda tvekan, säger reservanterna om strandägarrätten och fiskerätten.

Beträffande 1766 års fiskeristadga framhåller justitieråden X och Y, att enskilt kronofiske förelåg endast såvitt det vid tiden för stadgans ikraftträdande fanns av ålder eller före sagda

tidpunkt uttryckligen förbehållits kronan. Fiskeristadgan tillkom endast 30 år efter det att 1734 års lag trätt i kraft, och det är därför naturligt att ställa formuleringarna i stadgan mot bakgrund av vad som den allmänna rikslagen innehöll i ämnet. Det visar sig emellertid vid studium av 1734 års lag, att denna alls icke meddelade någon definition på enskilt kronofiske, påpekar reservanterna.

Ingen allmän rättsuppfattning

Högsta domstolens majoritet har såsom framgått tidigare även funnit att fisket skulle ha tillhört kronan enligt en allmän rättsuppfattning. Om detta säger reservanterna att uttalandena i den mån de härrör från företrädare för kronans privaträttsliga intressen- vare sig underordnade myndigheter såsom konungens befallningshavare och centrala ämbetsverk eller Kungl.Maj:t- uppenbarligen inte kan tillmätas betydelsen av uttryck för en allmän rättsuppfattning. De återgivna domstolsuttalandena rörde visserligen samtliga Torneälv, men processföremålen utgjordes inte i något enda fall av de frågeställningar som det gällt att pröva i det här målet, påpekas det vidare.

Reservanterna i Högsta domstolen har i stället - liksom häradsrätten och hovrätten - främst tagit fasta på det äldre urkundsmaterialet och hänvisar bl.a. till hälsingelagen enligt vilken äganderätt till strand i regel medförde rådighet över angränsande vattenområde, och med rätt till vatten var förbunden rätt till fisket däri.

- Å andra sidan kan kronan menas intaga den alternativa ståndpunkten rörande sin förmenta laxfiskerätt i Torneälven, att sagda rätt medeltiden igenom bibehålls i dess egen hand. En sådan ståndpunkt saknar emellertid i än högre grad än "förläningsteorin" stöd i urkundsmaterialet, och den synes vara direkt motsagd av 1386 års av Peter Djäkn givna dom om "den laxforsen som ligger i Torneå socken". Domen, vari laxforsen förklarades tillhöra viss enskild person och hennes arvingar "till evärdelig ägo", kan uppenbarligen icke förlikas med uppfattningen, att kronan skulle vid denna tid ha varit innehavare av laxfiskerätten i hela älven.

Samma obestridliga dokumentation på förekomsten av enskild äganderätt till lokaliserade laxfiskeställen i älven skänker 1480-talets anteckningar i Stockholms stads räkne- och jordeböcker, understryker justitieråden i sina vota. Enligt anteckningarna var innehavarna av visst laxfiske i Torneå ägare av fisket, vilket de kunde sälja och skifta som övrig egendom.

Initiativen från orten

Beträffande tolkningen av innebörden att hemmanen betalade särskild taxa i stället för skatt säger reservanterna bl.a. följande:

- Vid närmare övervägande, synes det egentligen svårt att se varför den för älvfisket som en enhet bestämda taxan alls skulle kunna tydas som en indikation på att taxan var av privaträttslig avtalsnatur och icke en skatt utgående å med äganderätt innehavda förmåner. En förutsättning för den kollektiva beräkningen måste väl ha varit själva den omständigheten att en fast taxa tillämpades och sistnämnda omständighet är som sådan snarast ägnad att ge stöd åt taxans betecknande som en skatt.

Det av Kungl Maj:t den 26 okt. 1617 utfärdade förbudet mot all pata utbyggnad, liksom förklaringen den 22 mars 1649 att "ingen måtte vidare någon ny laxpata insätta och uppsätta,

de förra och gamla till förfång" innebar uppenbarligen ett betydande intrång i de fiskandes fria rådighet som framstår som mindre uppseendeväckande om man utgår från att fisket var kronans eget, medger justitieråden X och Y men tillägger:

- De låter sig dock mycket väl förklaras som ett av omtanke om ortens bästa förestavat ingripande för att skapa gynnsammast möjliga betingelser för ett näringsfång av väsentlig vikt för befolkningens försörjning. Betraktelsesättet som en ren näringsreglering kan också hämta

visst stöd i den omständigheten att åtgärderna i båda fallen utlöses efter initiativ som utgick från orten, närmare bestämt från de fiskande som ansett sig lida skada av den ymniga förekomsten av pator. Såsom ett klart uttryck för att laxfisket var i kronans ägo vid tiden för pataregleringarna synes dessa följaktligen icke gärna kunna uppfattas.

Reservanterna i högsta domstolen kommer till följande slutsats:

-På grund av vad sålunda upptagits finner vi att laxfisket i Torneälven, såvitt utredningen i målet visar, vid tiden för ikrafträdandet av 1766 års fiskestadga icke innehades av kronan i kraft av urminnes hävd och ej heller var uttryckligen förbehållet kronan. Kungl. Maj:ts beslut den 9 mars 1786, varigenom fisket utarrenderades såsom krono, stod följaktligen icke i överensstämmelse med fiskeristadgans bestämning av vad som utgjorde kronofiske och saknade förty laga stöd.

VITSANIEMI-RESERVANTERNA:

Frigjord fiskerätt från strandrätt betyder inte att fisket förlorades

Den springande punkten i Vitsaniemimålet har ju varit vem som egentligen ägde fisket före 1786 års utarrendering, i andra hand har det gällt att ta ställning till om fiskerätten överförts efter den tiden. Högsta domstolens majoritet har funnit att fiskerät-

ten tillhört kronan — grundat framför allt på tolkningen av fiskeristadgan och de uttalanden som gjorts senare — och att rätten inte påverkats av 1869 års avvittring. Reservanterna i HD, justitieråden Westerland och Digman, delar den sistnämnda uppfattningen

men har å andra sidan kommit till den slutsatsen att laxfisket i Torneälven från den svenska kolonisationens igångsättande på 1300-talet och medeltiden igenom tillkom enskilda på skattemannarätt och alltså inte hörde till kronan. Det är också intressant att studera i re-

servanternas utförliga vortum motiveringarna för en starkt avvikande mening om innebörden av fisketaxan och sambandet mellan strandägarrätt och rätt till laxfiske. — Att fiskerätten måhända i allmänhet frigjordes från strandägarrätten bör ej i sig föranleda slutsatsen, att fisket där-

med ej längre skulle ha omfattats av enskild äganderätt, framhåller reservanterna. De har också tolkat fiskeristadgan på ett annat sätt och med sin utgångspunkt — att fisket tillhört byamännen — inte kunnat finna att rätten senare överförts till kronan.

(Forts. å sid. 2)

FRIGJORD...

(Forts. från sid. 1)

— I den mån fiskerätten ej utövades av strandrättsinnehavaren, synes den ha innehafts av bönder i angränsande delar av byn, bönder i närliggande byar eller i vart fall huvudsakligen personer som tillhörde Tornedalens allmoge. Denna bild avtecknar sig när urkundsmaterialet i början av nya tiden skänker en bättre insyn i förhållandena, och av allt att döma var bilden densamma under medeltiden. Angående fiskerättens medeltida anknytning om ej till respektive strandägare så dock i princip till den jordbrukande allmogen som sådan synes med andra ord icke behöva råda tvekan, säger reservanterna om strandägarrätten och fiskerätten.

Beträffande 1766 års fiskeristadga framhåller justitieråden Westerlind och Digman, att enskilt kronofiske förelåg endast såvitt det vid tiden för stadgans ikraftträdande fanns av ålder eller före sagda tidpunkt uttryckligen förbehållits kronan. Fiskeristadgan tillkom endast 30 år efter det att 1734 års lag trätt i kraft, och det är därför naturligt att ställa formuleringarna i stadgan mot bakgrund av vad som den allmänna rikslagen innehöll i ämnet. Det visar sig emellertid vid studium av 1734 års lag, att denna alls icke meddelade någon definition på enskilt kronofiske, påpekar reservanterna.

INGEN ALLMÄN
RÄTTSUPPFATTNING

Högsta domstolens majoritet har såsom framgått tidigare även funnit att fisket skulle ha tillhört kronan enligt en allmän rättsuppfattning. Om detta säger reservanterna att uttalandena i den mån de härrör från företrädare för kronans privaträttsliga intressen — vare sig underordnade myndigheter såsom konungens befallningshavande och centrala ämbetsverk eller Kungl. Maj:t — uppenbarligen inte kan tillmätas betydelsen av uttryck för en allmän rättsuppfattning. De återgivna domstolsuttalandena rörde visserligen samtliga Torne älv, men processföremålen utgjordes inte i något enda fall av de frågeställningar som det gällt att pröva i det här målet, påpekas det vidare.

en särskild taxa i stället för skatt säger reservanterna bl.a. följande:

— Vid närmare övervägande, synes det egentligen svårt att se varför den för älvfisket som en enhet bestämda taxan alls skulle kunna tydas som en indikation på att taxan var av privaträttslig avradnatur och icke en skatt utgående å med äganderätt innehavda förmåner. En förutsättning för den kollektiva beräkningen måste väl ha varit själva den omständigheten att en fast taxa tillämpades och sistnämnda omständighet är som sådan snarast ägnad att ge stöd åt taxans betecknande som en skatt.

Det av Kungl. Maj:t den 26 okt. 1617 utfärdade förbudet mot all pateutbyggnad, liksom förklaringen den 22 mars 1649 att "ingen måtte vidare någon ny laxpata insätta och uppsätta, de förra och gamla till förfång" innebar uppenbarligen ett betydande intrång i de fiskandes fria rådhighet som framstår som mindre uppseendeväckande om man utgår från att fisket var kronans eget, medger justitieråden Digman och Westerlind men tillägger:

— De låter sig dock mycket väl förklaras som ett av omtanke om ortens bästa förestavat ingripande för att skapa gynnsammast möjliga betingelser för ett näringsfång av väsentlig vikt för befolkningens försörjning. Betraktelsesättet som en ren näringsreglering kan också hämta visst stöd i den omständigheten att åtgärderna i båda fallen utlöstes efter initiativ som utgick från orten, närmare bestämt från de fiskande som ansett sig lida skada av den ymniga förekomsten av pator. Såsom ett klart uttryck för att laxfisket var i kronans ägo vid tiden för paturgleringarna synes dessa följaktligen icke gärna kunna uppfattas.

Reservanterna i Högsta domstolen kommer till följande slutsats:

— På grund av vad sålunda upptagits finner vi att laxfisket i Torneälven, såvitt utredningen i målet visar, vid tiden för ikraftträdandet av 1766 års fiskestadga icke innehades av kronan i kraft av urminnes hävd och ej heller var uttryckligen förbehållet kronan. Kungl. Maj:ts beslut den 9 mars 1786, varigenom fisket utarenderades såsom krono, stod följaktligen icke i överensstäm-

— Å andra sidan kan kronan menas intaga den alternativa ståndpunkten rörande sin förmenta laxfiskerätt i Torneälven, att sagda rätt medeltiden igenom bibehålls i dess egen hand. En sådan ståndpunkt saknar emellertid i än högre grad än "för-läningsteorin" stöd i urkundsmaterialet, och den synes vara direkt motsagd av 1386 års av Peter Djäkn givna dom om "den laxforsen som ligger i Torneå socken". Domen, vari laxforsen förklarades tillhöra viss enskild person och hennes arvingar "till evärdelig ägo", kan uppenbarligen icke förlikas med uppfattningen, att kronan skulle vid denna tid ha varit innehavare av laxfiskerätten i hela älven.

Samma obestridda dokumentation på förekomsten av enskild äganderätt till lokaliserade laxfiskeställen i älven skänker 1480-talets anteckningar i Stockholms stads tänkte- och jordeböcker, understryker justitieråden i sina vota. Enligt anteckningarna var innehavarna av visst laxfiske i Torneå ägare av fisket, vilket de kunde sälja och skifta som övrig egendom.

INITIATIVEN FRÅN ORTEN

Beträffande tolkningen av innebörden att hemmanen betalade

Reservanterna i Högsta domstolen har i stället — liksom häradsrätten och hovrätten — främst tagit fasta på det äldre urkundsmaterialet och hänvisar bl.a. till hälsingelagen enligt vilken äganderätt till strand i regel medförde rådighet över angränsande vattenområde, och med rätt till vatten var förbunden rätt till fisket däri.

melse med fiskeristadgans be-
stämning av vad som utgjorde
kronofiske och saknade förty laga
stöd.